

Digital velferdsstat

Rapport

1.september 2022 – 1. november 2023

Introduksjon til Programmet Digital velferdsstat

Velferdsstaten er i rask endring. Med stadig nye oppgaver som skal løses med økte krav til effektivitet tvinger nye digitale løsninger seg frem. Digitaliseringen skaper mange nye rettslige spørsmål, og avdekker også nye svar på gamle spørsmål. Gjennom prosjektet Digital velferdsstat søker vi å bidra med ny kunnskap gjennom langsiktig forskning, innovativ undervisning og dialog med offentlige myndigheter. Rammen for prosjektet Digital velferdsstat er gitt i notatet Programområde Digital velferdsstat som ble godkjent på konstituerende møte i styringsgruppen 21. september 2021 (sak 3/2021).

Digital velferdsstat er det første programområdet som er iverksatt som del av avtalen om en tiårig strategisk satsning mellom Det juridiske fakultet, UiO og Nav.

I henhold til den overordnede avtalen skal også andre programområder iverksettes sekvensielt. For å sikre gode synergier med andre eksisterende og planlagte prosjekter ved Det juridiske fakultet, arbeider vi for at Nav-avtalen er kjent og tenkes med i planlegging og gjennomføring av disse. Det gjelder særlig Jon Christian Fløysvik Nordrums arbeid med prosjektet "Klarspråk i juridisk forskning og undervisning" (finansiert av KDD i perioden 2016–2026), Ingunn Ikdahls arbeid med prosjektet "Internasjonal trygderett" (finansiert av AID i perioden 2021–2025), og prosjektet Research Centre on the European Dimension of Norwegian Law (EURNOR) (finansiert av Norges Forskningsråd i perioden 2023–2028) som tar opp både trygderett og EUs arbeid med regulering av digitalisering.

I perioden 1. september 2022– 1. november 2023 har prosjektgruppen bestått av: Prosjektledere: Jon Christian Fløysvik Nordrum, Ingunn Ikdahl. Vitenskapelige assistenter: Mira Sofie Stokke, Anna Pettersdatter Melkild, Julie Skomakerstuen Larsen, Ingvild Ladegård Lockert, Synne Oppegård, Ylva Høsøien, Kristoffer Madsen Andersen. Øvrige prosjektdeltakere: Sigrid Stokstad, Heather Broomfield, Mona Naomi Lintvedt og Ingvild Bruce.

1. Et mer relevant studietilbud

Det er stort behov for å utdanne jurister med høy kompetanse innen lovgivningslære, forvaltningsrett og trygderett, som også har forståelse for utfordringene og mulighetene ved bruk av ny teknologi i velferdsforvaltningen. Tett kontakt mellom Det juridiske fakultet og Nav om studietilbud kan sikre at det utdannes jurister med relevant kompetanse. Masteroppgaver og utredninger i Lovlab kan gi selvstendige forskningsbidrag til feltet. Et sterkt studietilbud innen området digital velferdsstat er også en viktig kanal for å rekruttere fremtidige forskere.

Dette er sentrale aktiviteter i pilaren i rapportperioden:

- Videreutdanningskurset Trygderett og digital velferdsstat (høst 2022) / Retten og den digitale velferdsstaten (høst 2023) har blitt gjennomført, med rundt 30 studenter hver gang. Det ligger an til at kurset kan videreføres i 2024.
- I valgemnet Trygderett er digitalisering tatt inn som nytt tema i litteraturliste og undervisning.
- Masteroppgaver: Det er etablert en emnebank med forslag til oppgavetemaer knyttet til digital velferdsstat. Denne brukes til inspirasjon både for potensielle vitenskapelige assistenter og andre studenter.

2. Forskning på den digitale velferdsstaten

For å kunne bygge opp fagfeltene planmessig, skal det i den første perioden av avtalen satses på studenter, vitenskapelige assistenter, stipendiater og postdoktorer, med tanke på å rekruttere personer som kan fylle fremtidige faste stillinger innenfor de sentrale fagområdene. I denne fasen kan det være hensiktsmessig å ansette fagfolk utenfor UiO med spisskompetanse i bistillinger/som gjesteforskere. Samarbeidet skal bidra til at forskningen holder følge etter hvert som spørsmål oppstår og endres i takt med både det rettslige rammeverket, de digitale mulighetene og forvaltningens arbeid.

Sentrale aktiviteter i pilaren i rapportperioden:

- **Publikasjoner i perioden :**

- Jon Christian Fløysvik Nordrum og Ingunn Ikdahl, «En vidunderlig ny velferdsstat? Rettsstaten møter den digitale velferdsforvaltningen», i Tidsskrift for velferdsforskning Vol. 25, Utg. 3. (2022). <https://doi.org/10.18261/tfv.25.3.1>. Nummeret var et temanummer om AI. Sammendrag: «Det er stor iver etter å effektivisere den norske velferdsforvaltningen ved hjelp av kunstig intelligens. Bruken av kunstig intelligens utfordrer imidlertid de systemene vi i dag har for å sikre at rettsstatlige prinsipper etterleves i velferdsforvaltningen. Digitaliseringen av masseforvaltningen, og særlig bruk av kunstig intelligens, innebærer en høy risiko for masseproduksjon av feil. Det er allerede mange eksempler på at det kan gå virkelig galt. Den norske rettsstatstenkningen må videreutvikles, og det er behov for et nytt prinsipp: systematisk arbeid for å forebygge systematiske feil. Kun hvis rettsstatsprinsipper integreres i digitaliseringsarbeidet, kan kunstig intelligens styrke velferdsstaten.»
- Ingunn Ikdahl og Christoffer Conrad Eriksen, «Navs kontrollsystem og trygdeskandalen», i Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett vol. 19 utg. 4. (2023) <https://doi.org/10.18261/teft.19.4.2> Sammendrag: «Folketrygdloven gir trygdeforvaltningen ansvaret for å forvalte et unikt kontrollsystem med omfattende lovhjemler. Med lovhjemlene kan Nav innhente massive informasjonsmengder

og også ta i bruk nye digitale verktøy. Denne artikkelen undersøker hvilke virkninger dette har for den enkeltes rettssikkerhet. I analysen bruker vi trygdeskandalen som illustrasjon av de virkningene Navs kontrollsystem kan ha for rettssikkerheten. Slik presenterer vi i denne artikkelen et nytt perspektiv på hvordan trygdeskandalen kunne bli så omfattende som den ble, og løfter også frem trygdeforvaltningens kontrollsystem som et eget forskningsfelt.»

- Mira Sofie Stokke, «Digitalt utenforskap – om tilgangen til helse- og velferdsrettigheter etter soning», i *Kritisk Juss* vol. 49, utg. 1-2 (2023). <https://doi.org/10.18261/kj.49.1.8>
Sammendrag: «Digitaliseringen krever nytenking om normalitet under soning. Det finnes lite kunnskap om digital ekskludering blant innsatte i en norsk kontekst. Artikkelen problematiserer hvordan digitalt utenforskap oppstår under soning og vedvarer etter løslatelse, og identifiserer digitale hindringer i møte med den offentlige forvaltningen. Funnene baserer seg på kvalitative intervjuer med tidligere innsatte i norske fengsler. Det eksisterer digital ekskludering på flere nivåer, ved tilgang, kunnskap og utbytte. Undersøkelsen viser også en risiko for rettighetstap, særlig grunnet utfordringer tilknyttet elektronisk identifikasjon. Det er behov for en helhetlig forståelse av digitale utfordringer, og artikkelen er derfor aktuell på tvers av forvaltningsorganer og private aktører.»
- Studentforskning: Fire vitenskapelige assistenter har levert avhandling i løpet av rapportperioden. Det er:
 - Rettslige skranker for politisk mikromålretting – Om den frie meningsdannelsen i en digital tid, av *Anna Pettersdatter Melkild*
 - Mister makten ansikt? Allmennhetens rett til innsyn i forvaltningens beslutninger om standardisering av tolkning og skjønn ved intern utvikling av automatiserte saksbehandlingssystemer, av *Ingvild Ladegård Lockert*
 - Digital utstøting og diskriminering: en vurdering av det rettslige vernet personer som ikke får tilgang til rettigheter i et digitalt system har etter norsk rett, av *Synne Oppedal Midtgård*
 - The 'Right to Be Forgotten' from Online Press Archives — in the context of balancing Articles 8 and 10 of the European Convention on Human Rights av *Julie Skomakerstuen Larsen*

3. En bred faglig arena for samarbeid, kunnskapsutvikling, innovasjon og formidling

Prosjektet skal danne grunnlag for et nært og systematisk samarbeid mellom JUS og Nav, i tillegg til å fremme kontakt med og formidle kunnskap til andre aktører. Dette gjelder både i akademisk og forvaltningen. Den erfaringsbaserte kunnskapen blant ansatte og borgere som er i kontakt med Nav, er en verdifull ressurs i kunnskapsutviklingen til Nav.

Sentrale aktiviteter i pilaren i rapportperioden:

- Åpent seminar om «Offentlighet og digital forvaltning - dokumentasjon, arkiv, innsyn og forståelighet» ble avholdt 23. september 2022. Målet med seminaret var å bidra til økt forståelse for både hvordan kjente begreper og regler kan anvendes når det offentlige arbeider på nye måter, og hvilken retning rettsutviklingen kan og bør ta, i tiden fremover.
- Åpent seminar om «Menneskerettslige perspektiver i den digitale tidsalderen» ble avholdt 2. mars 2023. Blant temaer som ble tatt opp var barns rett til digitalt privatliv og personvern, politisk mikromålretting etter DSA og GDPR i lys av overordnede rettsnormer, digitale pressearkiver som inneholder personopplysninger – en analyse av retten til å bli glemt etter EMK, juridiske personers rettigheter etter EMK artikkel 8 i en kontroll- og overvåkningssammenheng og adgangen til å la roboter gripe inn i individers autonomi. Konferansen fikk god dekning i blant annet [Advokatbladet](#).
- Digital Velferdsstat arrangerte Lovkonferansen 6.-7. juni 2023. Konferansen ble arrangert sammen med Lovlab, Klarspråksatsingen ved juridisk fakultet og Senter for erfaringsbasert juridisk læring (CELL). Konferansen hadde over 600 påmeldte deltakere. Arrangementet fikk svært mye oppmerksomhet og har etablert seg som en sentral møteplass for spørsmål om digitalisering og forvaltning. Konferansens ulike spor tok opp flere spørsmål som er relevante for Digital velferdsstat, blant annet:
 - Teknologinøytralitet, digitaliseringsvennlig og automatiseringsvennlig lovgivning

- Digital rettsstat og forvaltning
- Rettslig regulering av kunstig intelligens
- Digital informasjonsforvaltning
- Digitalt universitet og universell utforming
- Bruk av språkmodeller og maskinlæring i forvaltningen
- Tilgang til retten
- Godt lovspråk
- Klart språk i praksis
- Digital velferdsstat var medarrangør for konferansen, Nav + Akademia = sant – Digitalisering i et samfunnsperspektiv, 27. oktober 2023, <https://www.oslomet.no/om/arrangement/erfaringskonferansen-2023>
- Besøk av forskere fra Sør-Korea. I juni 2023 hadde vi gleden av å få forskere fra Sejong-si i Sør-Korea på besøk til Oslo og oss i Digital velferdsstat. De sørkoreanske forskerne ser til nordisk forskning på digitalisering og automatisering av velferdsstaten, og de var derfor interesserte i å diskutere disse temaene med Digital velferdsstat.
- I perioden har det vært jevnlig aktivitet på bloggen «[Digital velferdsstat](#)», blant annet i føljetongen #digitalkjeppehest med eksterne deltakere fra forvaltning og akademia.
- Vi driver en e-postliste for formidling av informasjon om og fra prosjektet. Per 1. november 2023 er det registrert 335 personer, som representerer store deler av den digitalt interesserte offentlige forvaltning og organer med ansvar for kontroll og tilsyn med offentlig forvaltning.
- **Bidrag fra prosjektdeltakerne på ulike eksterne arenaer:**
 - Vitenskapelig assistent Mira Sofie Stokke presenterte sitt arbeid med digitalt utenforskap og fengsel på et seminar i regi av Nordic Research Council for Criminology (NSfK) i Finland.
 - Jon Christian Fløysvik Nordrum gjestet Nav-direktør Hans Christian Holtes podcast, «Holtes halve». Temaet for episoden var kunstig intelligens i velferdsstaten.
 - Ingunn Ikdahl og Jon Christian Fløysvik Nordrum, "Juristblikk på digitalisering av velferdsstaten", TaDa - Navs KI-lab, Arbeids- og velferdsdirektoratet, 05. mai 2023
 - Ingunn Ikdahl, kommentator på frokostseminar "NAVs nye virksomhetsstrategi – store ambisjoner, krevende å realisere?", sammen med NAV-direktør Hans Christian Holte.

OsloMet, kompetansesenter for arbeidsinkludering, 26.10.22.

- Ingunn Ikdahl, kommentator på BufDires lansering av rapport «Bruk av kunstig intelligens i offentlig sektor og risiko for diskriminering» 22. mars 2023
- Ingunn Ikdahl, innlegg "Navs kontrollvirksomhet", med Christoffer C. Eriksen, på Lovkonferansen, Juridisk fakultet UiO, 6.-7. juni 2023
- Ingunn Ikdahl, innlegg "Administrative control of citizens: The changing nature of welfare administration", med Christoffer C. Eriksen, på konferansen 6th Nordic STS Conference 2023, TIK, UiO, 8.-9. juni 2023
- Ingunn Ikdahl, keynote forelesning "Rettsikkerhet, digitalisering og trygdeforvaltningens kontroll" på konferansen: "EØS-retten i møte med nasjonal trygderett - nye utviklingstrekk og vedvarende rettsikkerhetsutfordringer", UiT, 19. september 2023
- Ingunn Ikdahl, foredrag, «EØS og norsk trygdeforvaltning: Hvor står vi etter HR-2023-301-A? Om IP-adresser, personopplysninger og EØS», Det årlige trygderettskurset 2023, 28.03.23 - 29.03.23
- Ingunn Ikdahl, keynote forelesning "Utfordringer for fremtidens lovgivning i Norge: Den digitale velferdsstaten", Lovkonferansen, Juridisk fakultet UiO, 6.-7. juni 2023
- Ingunn Ikdahl, innlegg, "Forvaltningens behandling av personopplysninger", EURNOR oppstartsworkshop; 12. juni 2023
- Ingunn Ikdahl, keynote forelesning "Promise and perils: Paths towards a feminist digital welfare state?" Nordic Law and Gender Conference 2023: Past-Present-Future, Gøteborgs Universitet 25.-27. oktober 2023
- Ingunn Ikdahl, innlegg, "EØS-rettslige utfordringer - etter trygdeskandalen", Sektordag hos Riksrevisjonen, avdeling for forvaltningsrevisjon, 16.11.23
- Jon Christian Fløysvik Nordrum, foredrag, Hvordan kan vi digitalisere den demokratiske rettsstaten? og kommentator i panelsamtale om fremtidens forskningsbehov, Nav + Akademia = sant, "Digitalisering i et samfunnsperspektiv", 27. oktober 2023
- Jon Christian Fløysvik Nordrum, flere bidrag på Lovkonferansen 6. og 7. juni 2023

Jon Christian Fløysvik Nordrum
Prosjektleder

Ingunn Ikdahl
Prosjektleder

Appendix: studentoppgaver

Digitalt frihetsberøvelse. En rettslig analyse av digital tilgang for innsatte. Etter straffegjennomføringslovgivningen har innsatte som hovedregel ikke tilgang til internet eller datautstyr. Samtidig digitaliseres offentlig forvaltning. Tilgang til velferdsrettigheter forutsetter i stadig større grad digital tilgang. Oppgaven kartlegger kriminalomsorgens rettslige handlingsrom i skjærringspunktet mellom internett, velferd og fengsel, i lys av straffegjennomføringslovgivningen, velferdslovgivningen og menneskerettighetene. Problemstillingen er hvilken adgang kriminalomsorgen har til å nekte innsatte digital tilgang av betydning for deres velferdsrettigheter.

Mira Sofie Stokke

Menneskers rettsvern i møte med roboter. Retten til integritet ved menneske-robot-interaksjon i helsevesenet i lys av EMK artikkel 8. Etter EMK artikkel 8 har enhver rett til respekt for privatlivet, herunder sin fysiske integritet, som igjen har koblinger til en rekke andre vernede interesser som inngår i betegnelsen privatliv. Oppgaven er en analyse av innholdet i, og rekkevidden av, integritetsvernet under EMK artikkel 8, anvendt på spesifikke scenarioer hvor roboter brukes i helsevesenet. Formålet er å belyse hvordan bruk av forskjellige typer av roboter kan gripe inn i, men også fremme retten til personlig integritet i helsevesenet.

Kristoffer Madsen Andersen

Forvaltningens utvikling av maskinlæringsmodeller

Oppgaven handler om hvorvidt forvaltningen har hjemmel til å utvikle maskinlæringsmodeller. Personvernregelverket inneholder strenge regler for viderebehandling av personopplysninger, men gjør unntak fra viderebehandlingsforbudet dersom viderebehandlingen gjøres for "vitenskapelig forskningsformål". Spørsmålet oppgaven tar for seg er derfor om utvikling av maskinlæringsalgoritmer, eventuelt hvilke deler av utviklingsprosessen, som kan regnes som slik "vitenskapelig forskning".

Ylva Høsøien

Alle bildene i rapporten er generert ved hjelp av wombo.art ut fra stikkordene *AI*, *thoughts* og *technology*.